

Digitaalinen hakuteos kotimaisesta lastenkirjataiteesta

PÄIVI NORDLING

Lastenkirjainstituutin Kuvittajabibliografia tarjoaa läpileikkauksen suomalaisesta lastenkirjataiteesta yli 170 vuoden ajalta. Kartoitus antaa pohjan kuvitustaiteen tutkimukselle.

Kuvittajabibliografia on digitaalinen hakuteos, joka sisältää kuvittaja- ja teostietoja kotimaisen lastenkirjan kuvitustaiteen historiasta vuodesta 1847 alkaen. Kuvittajien elämää ja tuotantoa tarkastelevien artikkelien lisäksi bibliografiasta löytyvät tiedot yli 1300 kuvittajasta ja yli 11 500 kuvitetusta teoksesta. Kuvitusnäytteitä on mukana runsaat 600 ja originaalikuviusten sijaintitietoja yhteensä 65 kuvittajan yli sadasta teoksesta. Bibliografiaa päivitetään ja täydennetään jatkuvasti.

Kuvittajabibliografia mahdollistaa kotimaisen lastenkirjataiteen kokonaiskuvan tarkastelun monesta eri näkökulmasta. Vaikka bibliografia ei sisällä tilastotietoa, se tarjoaa silti välineen myös tilastolliseen tarkasteluun vastaamalla vaikkapa siihen, miten kuvitettujen teosten lukumäärä on kehittynyt vuosikymmenten aikana tai mitkä kustantajat ovat panostaneet ko-

timaisten kuvitettujen lastenkirjojen julkaisemiseen. Entä kuinka eri kielet näkyvät eri aikoina ilmestyneissä teoksissa?

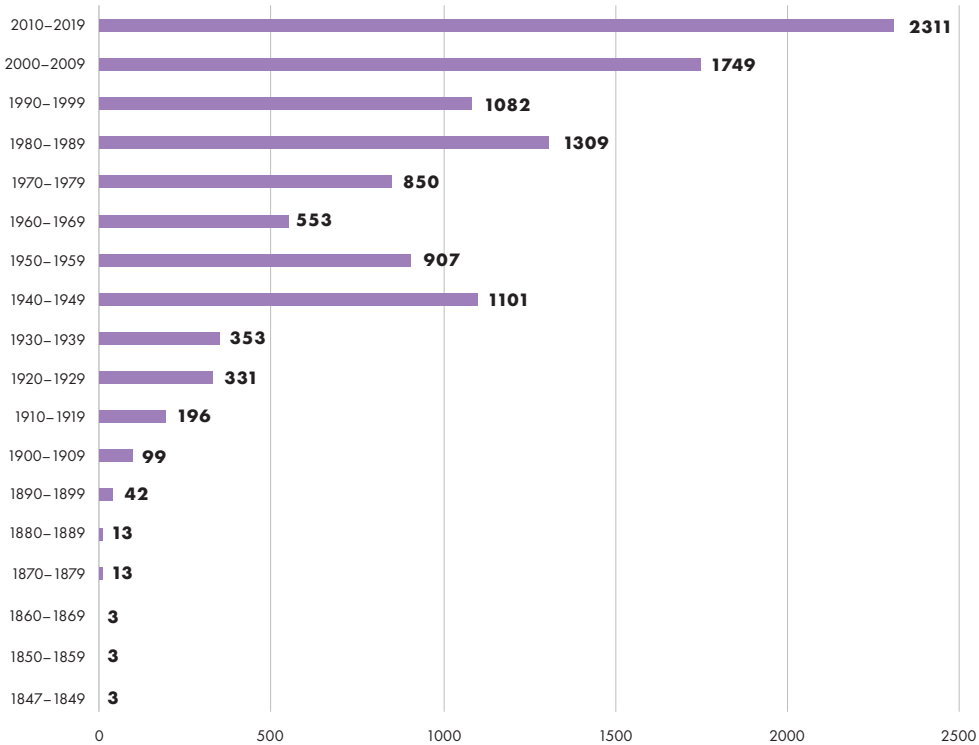
Lisäksi voidaan pohtia, ilmeneekö tietyllä kymmenluvulla syntyneiden kuvittajien töissä joitain aikakaudelle tyypillisiä piirteitä. Kuvittajien syntymävuosia tarkastellessa täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että osa henkilötiedoista on puutteellisia.

Kuvittajabibliografian taustoja ja varhaisia kuvittajia on esitelty *Onnimannissa* 4/2021. Tämän artikkelin painopiste on nykykuvittajissa.

Taitavat kuvittajamme

Kuvittajabibliografiassa esitellyt kuvittajat ovat useimmiten graafikoita tai taidemaalareita, joilla on taidealan koulutus. Monet ovat kuvataideopettajia, mutta mukana on myös pilapiirtäjiä ja sarjakuvataiteilijoita. Animaattoreita aineistos-

Vuosina 1847–2019 julkaistut kotimaisten kuvittajien kuvittamat lasten- ja nuortenkirjat (kaikki kielet)

Kotimaisten kuvitettujen lasten- ja nuortenkirjojen julkaisemisen huippujaksoiksi nousevat 1940- ja 1980-luku sekä kuvan vuosisadan ensimmäisen vuosikymmenet.

sa on kolmisenkymmentä, Camilla Mickwitzin lisäksi esimerkiksi Christina Andersson, Mikko Kunnas ja Riitta Nelimarkka. Arkkitehdin tai rakennusarkkitehdin koulutuksen saaneiden joukossa on kuva- ja oppikirjoja kuvittanut Harri Tarkka. Neljännen polven valokuvaaja Martti Lintunen on myös kirjailija ja toimittaja.

Kuvittamisen taitoja on hiottu ulkomaisissa oppilaitoksissa kautta aikojen ja yhteistyösuhteita solmittu yli maaraajojen, kuten Nadja Sarell Englannissa tai Pirita Tolvanen Yhdysvalloissa. Vaikutteita on saatu myös monien Suomeen asettuneiden kuvittajien mukana. Heitä ovat esimerkiksi ranskalais-syntyinen kuvittaja-graafikko Carlos da Cruz, Hollannissa syntynyt

ja Belgiassa lapsuutensa viettänyt Keanne van de Kreeke sekä Moskovassa syntynyt ja siellä kuvittamista opiskellut lastenkulttuurin monitoimija Alexander Reichstein.

Kuvitettu lastenkirja syntyy tavallisesti kirjailijan ja kuvittajan yhteistyönä, mutta toisinaan kuvittaja vastaa myös tekstistä, kuten Maikki Harjanne *Minttu-*, *Vanttu-* ja *Santtu-*kirjoillaan ja Katri Kirkkopelto *Molli-*kirjoillaan. Muutamat kirjailijat ovat kuvittaneet aika ajoin omia tekstejään, kuten Jukka Itkonen ja Hannu Mäkelä.

Kuvitusbibliografiasta löytyy myös perheenjäsenten yhteistyönä syntyneitä kuvitushankkeita: Pirkko-Liisa Surojegin on kuvittanut tyttärensä Nora Surojeginin ja Anton Lipasti isänsä

Roope Lipastin teoksia. Muusikko Martti Syrjä oli vasta 13-vuotias kuvittaessaan äitinsä Kirsi Kunnaksen runokirjan *Puupuu ja Käpypoika* (WSOY 1972).

Kuvitetun lastenkirjan huippukaudet

Kuvitetujen kirjojen ja erityisesti kuvakirjojen määrä kasvoi merkittävästi sota-aikana ja sodan jälkeisinä vuosina. Kuvakirja oli edullinen lahja aikana, jolloin monesta muusta oli pulaa. Kirjoja kuvittivat 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä syntyneet kuvittajat kuten Maija Karma, Helga Sjöstedt ja Arnold Tilgmann, mutta myös monet muut. Kustannustoiminta oli aktiivista ja kustantajia oli paljon.

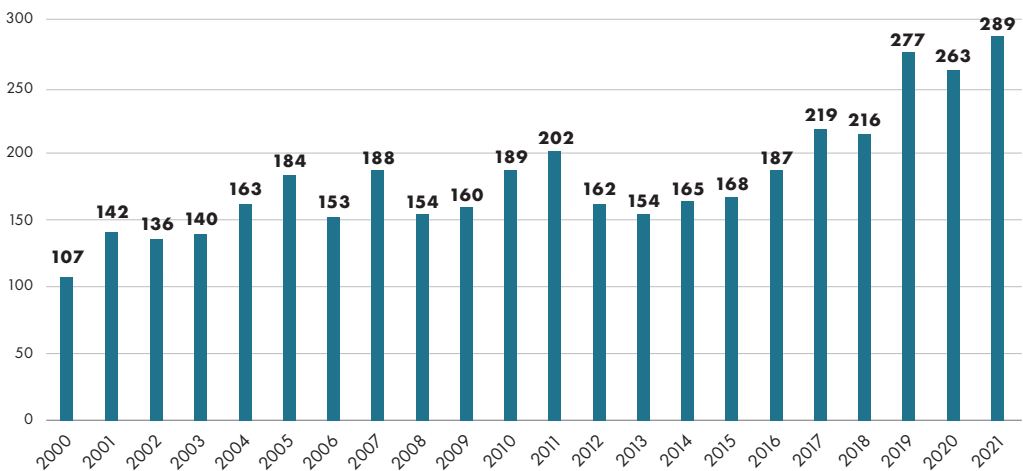
Modernin suomalaisen kuvakirjan merkki-paaluna ilmestyi Tove Janssonin *Hur gick det sen?* (WSOY 1952, suom. *Kuinkas sitten kävikään?*). Muutoin 1950-luku oli Maija Karman ja Helga Sjöstedtin kuvituksia lukuun ottamatta vielä melko niukka. Vähitellen perinteisestä tyylistä irrottautuvia kuvittajia ilmaantui lisää. Olli Tanninen debytoi vuonna 1961 (*Miiru menee*

kalaan, Otava). Camilla Mickwitzin ensimmäisessä, yhdessä Kati Bondestamin kanssa tehdys-sä kuvakirjakuvituksessa *Pikku Kanin hassu päivä* (Weilin+Göös 1973) näkyy jo Mickwitzin omintakeinen tyyli.

Varsinainen kuvitetun lastenkirjallisuuden huippukausi koettiin 1980-luvulla, jota lastenkirjataiteen tutkija Maria Laukka on nimittänyt runsaudensarveksi. Nimekemäärien runsastumisen ja kuvittajakunnan uudistumisen takaa löytyy sodan ja jälleenrakentamisen aikaan syntynyt ikäluokka, jonka töihin kustantajat tarttuivat rohkeasti.

Uudet nuoren polven kuvittajat loivat teoksia, joista sekä lukijat että kriitikot pitivät. Heistä mainittakoon esimerkiksi Maikki Harjanne, Kaarina Kaila, Marjaliisa Pitkäranta, Hannu Taina ja Elina Vanninen. Lasten suosikkeja olivat Pirkko Koskimiehen vuodesta 1972 ilmestynyt *Pupu Tupuna* -sarja sekä Teuvo Koskisen kymmenen vuotta myöhemmin alkanut *Miina ja Manu* -sarja. Maija Karma jatkoi tuottelias-ta uraansa vielä 1980-luvulla. Saman vuosikymmenen kuvakirjabuumiin ehtivät vielä mukaan

Suomenkieliset kuvitetut lasten- ja nuortenkirjat vuosina 2000–2021

Kotimaisten kuvakirjojen ja muiden kuvitetujen lasten- ja nuortenkirjojen julkaiseminen on 20 viime vuoden aikana kolminkertaistunut, ja suuntaus on vahvistuva.

1950-luvulla syntyneet Mauri Kunnas ja Kristiina Louhi, joiden teokset ovat saaneet käännök-sinäkin kansainvälistä näkyvyyttä.

1990-luvun laman laannuttua havahduttiin siihen, että alalle ei saatukaan enää uusia kuvittajia. Maria Laukka näki yhtenä kilpailevana taiteenlajina sarjakuvan, joka näytti houkuttelevan nuorta kuvittajasukupolvea enemmän kuin lastenkirjojen kuvittaminen.

Pelko osoittautui kuitenkin turhaksi: uusi vuosituhat käynnisti kolmannen nousukau-

den, joka jatkuu edelleen. Tarinoita 2000-luvun lapsuudesta kuvittaa lukuisa joukko 1960–1970-luvulla syntyneitä taiteilijoita, joiden tuotanto tavoittaa hyvin monenlaista yleisöä. Aino Havukaisen & Sami Toivosen, Suvi-Tuuli Junttilan, Jenny Lucanderin, Marika Majalan, Sanna Pelliccionin, Matti Pikkujämsän, Hannamari Ruohosen, Salla Savolaisen ja Anne Vaskon kuvitusten lisäksi luetteloa voisi havainnollistaa monella muullakin nimellä. Kuvittajan ammatin uudesta vetovoimaisuudesta

Presidentin tyttäriä ja kätköön jääneitä teoksia

Kuvittaja **Aino Kjerrman** (1895–1974) on laatinut vain yhden mutta varsin hauskan kuvakirjan *Pikku Matin aapinen* (Otava 1922). Kuka on Aino Kjerrman? Päivälehdessä museosta saadun lisätiedon avulla varmistui, että kyseessä on presidentti **J. K. Ståhlbergin** ensimmäisestä avioliitosta syntynyt Aino-tytär. Hän muutti pian avioitumisensa jälkeen Ruotsiin eikä kuvittajan ura ole tiettävästi jatkunut.

Entä kuka on **Ulla Ståhlström** (1921–1983), joka on kuvittanut Tulenkantajiin kuuluneen runoilija **Elina Vaaran** satuja? Kuvittajan henkilötietoja etsiessä selvisi, että Ulla on tyttönimeltään Helander ja että hänen isänsä **Niilo Helander** on perustanut vuonna 1927 nimeään kantavan säätiön tukemaan suomalaista taidetta ja tiedettä.

Kaarina Helakisa (1946–1998) toimi lastenkirjailijan työnsä ohella suomentajana. Hän on myös kuvittanut kolme omaa lastenkirjaansa sekä yhden suomentamansa teoksen, saksalaisen **Mira Loben** lastenkirjan *Isoäiti omenapuussa* (Valistus 1969). Kuvittajanimeä ei ole merkitty käännökseen mutta tieto löytyy *Valistuksen kustannustuotanto 1900–1979* -luettelon kuvittajalistauksesta. Kuvitustyylillä on yhteneväinen Kaarinan

1960-luvun omien satukirjojen kuvitusten kanssa, kuten oheisesta kuvituskuvasta voi nähdä.

Niin ikään kuvittaja **Irene Stenbergin** (1946–1981) toinen kuvitus oli jäädä piiloon, koska kuvittajan nimi puuttuu Fennican kuvailutiedoista. Irene on kuvittanut kaksi sisarensa **Eira Stenbergin** kirjoittamaa kertomuskokoelmaa yhdessä **Juha Korhosen** kanssa. Irene Stenberg kuoli nuorena ja hänen muistokseen on perustettu nimikkorahasto, joka tukee nuoria naistaiteilijoita.

kertoo osaltaan sekin, että bibliografiassa on lähes sata 1980-luvulla ja sen jälkeen syntyntyä kuvittajaa.

Huomio kustantajiin

2000-luvun alussa kustantajat rohkaistuivat lisäämään monivärikuvitusta myös runokokoelmiin, lastenromaaneihin ja tietokirjoihin, mikä tarjosi kuvittajille aiempaa enemmän työtilauksia. Tänä päivänä kotimaisia kuvitettuja lastenkirjoja julkaistaan vuosittain lähes 300.

Kuvittajabibliografiassa on mukana hieman alle tuhat kustantajaa, joista suurin osa on toiminut tai toimii edelleen Suomessa. Yleiskustantajien lisäksi kuvitettua lastenkirjallisuutta ovat julkaisseet pien- ja omakustantajat sekä yhdistykset, yritykset tai muut tahot. Kärkipaikkaa pitää kolme edelleen toimivaa yleiskustantamoa eli Otava (1927 kirjaa), WSOY (1394 kirjaa) ja Tammi (1170 kirjaa).

Kuitenkin suuri osa kustantajista on bibliografiassa mukana vain yhdellä tai muutamalla teoksella. Yhden kuvitetun lastenkirjan kus-

tantaneita ovat esimerkiksi Lieksan Vaskiviikko, Pohjanmaan museo, Puutarhaliitto ja Suomen Luustoliitto.

Bibliografiassa on mukana pääkielten suomen ja ruotsin lisäksi yli 30 muulla kielellä julkaistuja teoksia, joiden avulla voi tutustua kotimaiseen lastenkirjataiteeseen. Esimerkkeinä tästä kaksikieliset teokset *Siinä sinä olet* (Teos 2020), jonka on kuvittanut Muhaned Durubi ja kirjoittanut Katri Tapola (arabia/suomi) sekä *Lokko lamjaha. Poemi ta riimi kentenge = Kevein askelin. Runoja ja riimejä lapsille* (Opetushallitus 2019, toinen painos), jonka on kuvittanut Tuuli Saarekas ja kirjoittanut Seija Roth (romani/suomi). Linda Bondestamin kuvittama ja Annika Sandelinin kirjoittama *En kråksång för Nordens barn* (Luckan 2021) julkaistiin samanaikaisesti suomeksi nimellä *Varislaulu Pohjolan lapsille* ja pohjoissaameksi nimellä *Vuorččislávlla Davviriekkaid mánaide*. Kuvakirjassa Pohjoismaiden lapset kertovat lukijalle asioita, joita he haluavat puolustaa, kuten oikeus leikkiin, tietoon ja turvalliseen elämään. ●